

TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)

Uluslararası Hakemli Dergi Yılı: 2022/Bahar, Sayı: 2

ISSN 2792-0879

Feminizm Tartışmalarına ve Kadın–Erkek İlişkilerine “Jön Türk” Romanı Üzerinden Bir Bakış*

Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKCI**

Öz

Osmanlı-Türk toplumunda kadın-erkek ilişkilerinin nasıl bir yapıda olması gerektiği ve bununla bağlantılı olarak feminizm kavramı, hem geçmişte hem de günümüzde sıklıkla gündeme gelmiştir. Bu bağlamda belirleyici olan en önemli olgulardan biri modernleşme olmuştur. Modernleşme sürecinde, kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin hangi kaideler tarafından düzenleneceğine dair tartışmalara bakıldığında, kimi zaman geleneksel kimi zaman modern kimi zaman da sentezci bir bakışın hâkim olduğu bilinmektedir. Bunlarla yakından ilişkili olarak “feminizm” kavramı Osmanlı-Türk toplumunda yerini almış ve yeni oluşumlar da toplumsal-siyasal arenada görünür olmuştur. Çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde söz konusu tartışmaların hangi yönleriyle ele alındığı geleneksel ve modern değerler karşılığı kapsamında ele alınmıştır. Bu inceleme yapılırken kadın-erkek ilişkilerine dair sunulan sembolik yapılar ve feminizm kavramının Osmanlı-Türk toplumu tarafından nasıl anlamlandırılması gerektiğine yönelik imgeler, Ahmet Mithat’ın “Jön Türk” romanı üzerinden metin analiziyle çözümlenmiştir. Zira Osmanlı döneminde kadın – erkek ilişkilerinin çerçevesi birçok romanda kaleme alınmakla birlikte, feminizm konusunun net bir şekilde tartışıldığı en önemli eserlerden biri “Jön Türk”tür. Yapılan çözümler neticesinde feminizm olgusunun ve kadın – erkek ilişkilerinin sentezci bir yaklaşımla ele alındığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

“Jön Türk” Romanı, “Kadın-Erkek İlişkileri”, “Feminizm”

Edebiyat ve toplum etkileşimini çok yönlü faktörlerle ele alan düşünürler ve sosyologlar bulunmaktadır. Bunlardan birine göre edebiyat ve sanat, tek yönlü determinizm ile toplum tarafından belirlenmemekte, aynı zamanda toplumsal yapıya da etkileri olmaktadır. Örneğin Arnold Hauser, sanatla toplum arasında tek yönlü bir suje-obje ilişkisi olmadığını; bunlardan her birinin hem suje, hem de obje rolü oynayabileceğini dile getirmektedir (Şan, 2004, s. 118). Bu bağlamda edebiyatın, toplumun somut, siyasal ve ekonomik yapılarındaki gibi, görünür biçimleri toplumun ifadesi olduğu söylenebilir. Böyle olunca bir dönemin yazınsal eserleri içinde, sadece çağdaş ortak duyarlılığın durumu değil, sadece toplumsal bir sınıfın ya da bir grubun duygusal eğilimleri değil, ortak bilincin gerçek kompleksleri, şu veya bu insanın veya insan gruplarının ruhsal zeminini oluşturacak olan arketip imajlar ve bir düşünce ağının az veya çok bozulmuş ifadeleri ortaya çıkabilecektir. Toplumdaki ortak büyük dönemeçlerin tanıkları olarak değişik söylencelerin doğumu, evrimi ya da yeniden canlanması veya insan ruhunun

* Geliş tarihi: 28.04.2022

Kabul Tarihi: 29.04.2022

Atf: Oğuzhan Börekci, Ü. A. (2022). Feminizm Tartışmalarına ve Kadın–Erkek İlişkilerine “Jön Türk” Romanı Üzerinden Bir Bakış. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 1(2): 36-45.

Bu makale; “International Congress on Turkish Geography Social Sciences Research II - 20-22 April 2018 / ALANYA/TURKEY”de sunulmuş ve tam metni yayınlanmış bildirinin yeniden düzenlenmiş hâlidir.

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, ANKARA/TÜRKİYE. E-posta: ulku.oguzhan@hbv.edu.tr. ORCID: 0000-0001-8874-2778

esas yapıları daha derin bir şekilde edebiyat aracılığıyla takip edebilmek mümkündür (Michaud, 2004, s. 57). Romanın bu bağlamda özel bir yer tuttuğunu ifade edebilmek mümkündür. Nitekim edebi türler içinde toplumu ve insanı bütünüyle ele alan belki de en önemlisi romandır. Şöyle ki, diğer sanat türleri de insanı ele almakla birlikte, roman insanı hem birey, hem de toplumsallık bağlamında değerlendiren bir anlatı türüdür. Romanda bir yandan insan, birey olarak iç dünyası, bilinçaltı, duyguları, düşünceleri ve hayalleriyle yer alırken; öte yandan toplumsal olarak insan, kendini kuşatan kültürel, sosyolojik ve tarihsel olguların içinde gösterilmektedir (Sağlık, 2004, s. 190).

Bu noktada birçok romancı, eserlerinde bazı değerleri sorgulamışlar ve romanın varoluşunu kentine özgü mantıkla keşfetmişlerdir. Osmanlı/ Türk toplumuna bakıldığında ise roman yazarlarının, başlangıcından itibaren özellikle sosyal konuları eserlerinde ele aldıkları görülmektedir. Başka bir ifadeyle Türk toplumunun yaşadığı krizler, siyasi olaylar, savaşlar, sosyal inkılaplar ve batıdan gelen çeşitli etkiler sonucunda toplumda ortaya çıkan sosyal değişimlerin kürsüsü niteliğini taşımıştır, roman (Şahin, 2000, s. 65). Yaşanan olayların ve gelişmelerin merkezi konumunda olan kavram ise “modernleşme” olmuştur. Edebi bir anlatı türü olan roman, bu sürecin kimi zaman nesnesi kimi zaman da öznesi olarak işlev görmüştür.

Tüm bunlardan hareketle bu çalışmada, modernleşme sürecinin birebir etkilediği edebi ürünlerdeki sosyolojik tahliller ve eleştiriler kavramsal olarak tartışılmış, ardından yine aynı süreçle birebir etkileşim halinde olan kadın –erkek ilişkilerine dair sunulan sembolik yapılar ve feminizm kavramının Osmanlı-Türk toplumu tarafından nasıl anlamlandırılması gerektiğine yönelik imgeler, Ahmet Mithat’ın “Jön Türk” romanı çerçevesinde metin analiziyle çözümlenmiştir. Zira kadın –erkek ilişkilerinin nasıl bir yapıda olması gerektiğine yönelik imgeler Osmanlı döneminde kaleme alınan birçok romanda yer almasına rağmen, özellikle feminizm konusunu net bir şekilde ele alan en önemli eserlerden biri “Jön Türk”tür. Çalışmanın amacı, kapsamı ve sınırlıkları açısından ifade edilmesi gereken bir diğer husus ise, “feminizm” olgusuna dair yapılan kavramsal ve kuramsal tartışmaların bu çalışmanın dışında tutulmuş olmasıdır. Nitekim romanın kaleme alındığı yıllar esas alındığında; Batılılaşma politikalarının toplumdaki etkileri ve Batı’nın hangi yönleriyle model alınması gerektiği, Osmanlı toplumunun değerleri ile ayrişan ve uyum sağlayan yönlerinin neler olduğu temel tartışmaları teşkil etmektedir. Dolayısıyla “feminizm”e dair yürütülen teorik tartışmalar ve “Osmanlı Dönemi”ndeki feminizmin nasıl olduğu” gibi konular bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Osmanlı Edebiyatı’nda Sosyolojik Tahlillerin ve Eleştirilerin Genel Niteliği

Tanzimat’la birlikte, Osmanlı Edebiyatı’nda siyasal eleştirilerin farklı bir biçimde yapılmaya başlandığı görülmektedir. Türk edebiyatında hiciv toplumsal ve siyasi sorunları ele almakla birlikte, çoğunlukla eleştiriler bireylere yöneliktir. Nitekim Klasik Türk edebiyatında sosyal hiciv oldukça fazla olmasına rağmen, siyasal hiciv Tanzimat’tan sonra gelişmiştir (Gündüz, 2007, s. 29). Burada önemli olan nokta ise, söz konusu dönem edebiyatçılarının birer bürokrat olmalarından kaynaklanan bir etkiyle siyasetin

de edebiyatçılar tarafından yürütülmüş ve yazılmış olmasıdır (Coşkun, 2007, s. 107). Edebiyatçıların olaylara yaklaşım ve eleştirileri, siyasal süreçle uyum ve uyumsuzluk derecesini belirleyen temel faktörlerden biri olmuştur. Böylece toplumsal sorunları yansıtan ve onlara çözüm önerileri sunan edebiyatçı siyasal sürecin içine girmiştir (Emiroğlu, 2007, s. 150-151). Ancak burada dikkati çeken husus, siyasal sürecin içinde çoğu zaman aktif olarak rol olan edebiyatçıların, çoğu zaman devlet siyasetinin yanında bir tutum geliştirmiş olmalarıdır.

Tanzimat Dönemi’nde, edebiyatçılar ve siyasetçi arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başlamıştır. Şöyle ki siyasal sürecin gelişimine edebiyatçıların “alkış tutması” veya “karşı çıkması” iki kesim arasında iplerin gerilmesine veya gevşemesine uygun bir ortamın oluşmasına neden olmuştur. Diğer taraftan siyasal süreci işletenlerin uygulamalarına karşı çıkan edebiyatçı; otoriteyle toplum arasındaki bağı germe, sarsma hatta koparma boyutlarında rol oynayacak bir kişi olarak hedef haline gelmiştir. Bu durum edebiyatçının devlet yöneticileriyle, toplumsal süreçle, aile, iş ve meslek çevresiyle hatta kendisiyle bile uyum sorunu yaşamasına neden olmuştur (Emiroğlu, 2007, s. 149). Böyle bir ortamda edebiyatçılar; yeni tanıştıkları ve etkilendikleri aydınlanmacı fikirleri, liberalizm ve milliyetçilik, hürriyet ve bireyin hakları gibi konuları eserlerine yansıtmaya başlamışlar, kendilerine “yeni” ya da “modern” nitelendirmesinin yapılmasını sağlayacak söylemi, özellikle gazete ve roman aracılığıyla yaymaya başlamışlardır. (Uysal-Elkatip, 1999, s. 131).

Yazarların üzerinde durdukları ve eleştirdikleri en önemli konulardan biri Tanzimat’la başlayan modernleşme sürecinin, özellikle eğlence, giyim, yaşam biçimi gibi tüketime yönelik boyutu olmuştur. Nitekim şekilde kalan sığ batılılaşmanın alafrangalık olarak görünümünü, Türk romancısına birçok malzeme sağlamıştır (Çetin, 2002b, s. 34). Tanzimat yazarları çoğunlukla, aşırı Batılılaşmayı frenlemeye çalışmış ve eserlerinde genellikle iki farklı tipi bir arada bulundurarak, kendi tezlerini ortaya koymuşlardır. Bunlardan birincisi, alafranga iken, diğeri modern, zeki, teknolojiyi takip eden, eğlenceye ve zevke düşkün olmayan, iyi yetişmiş yerli tiplerdir (Şahin, 2000, s. 50). Bu minvalde Türk romanının, “toplumsal sorunlara eğilen romanlar” ile “bireye ve bireysel sorunlara eğilen romanlar” şeklinde iki çizgi üzerinde geliştiği gözlenmektedir. Birinci çizgideki yazarlar, toplumsal sorunların temelinde Batılılaşma yattığı için ya Batı uygarlığına ters düşen gelenekleri, kurumları, örfleri eleştirmişler ya Batı ve Doğu değerlerini karşılaştırmışlar ya bunların arasındaki bir kesişimi aramışlar ya da yanlış Batılılaşmayla alay etmişlerdir. Ancak yazarların bu sanat türünde henüz acemi olmaları, zihinlerindeki düşüncenin romanın kurgusunu ve kişilerini belirlemede fazla etkili olmasına neden olmuştur. Batılılaşmayla ilgili bir şeyler ifade etmek istediğinden karakterler toplumda örnekleri olan ve o sorunu anlatmaya uygun kişilerden seçilmişlerdir. Başka bir ifadeyle sosyal tiplere yönelim olmuştur. Ancak yazarın karaktere bu şekilde yaklaşması, karakterin bir birey olarak kendine özgü yönlerini değil, romanı anlamlandırmayı sağlayacak temsil edici rolünü vurgulamaya yöneltmiştir. Nitekim bu tipler aşk, para ve vatanseverlik gibi çeşitli konulardaki davranışlarında kendilerine yüklenmiş işlevlere göre hareket

etmişlerdir. Çünkü bu özellikler okur tarafından da bilinen sosyal tipin özellikleridir (Moran, 1985, s. 417).

“Jöntürk” Romanı Bağlamında Kadın – Erkek İlişkilerinin Düzenlenişi, Serbest Evlilik ve Feminizm Tartışmalarının Analizi

“Jöntürk” romanında; kadın – erkek ilişkileri, evlilik ve feminizm gibi konuların birbiriyle ilişkili olarak ele alındığı ve tüm bunların “geleneksel değerler” gözetilerek düzenlenmesi gerektiğine dair bir bakış açısı sunduğu tespit edilmiştir. Örneğin romanın başkişisi Nurullah, hem “kadın – erkek ilişkileri”nin hem de “evlilik usulünün” tesisinin, örf ve adetlere “aykırı” olmaması gerektiğini vurgulamakta, “her milletin kendine özgü dini ve dünyevi kanunlarının olduğunu” (Mithat, 2009, s. 65) ifade etmektedir. Nitekim söz konusu karakter, evlilik öncesinde kadın ve erkeğin birbirini yakından tanımak maksadıyla, “geleneksel değerlere” aykırı davranışlarda bulunulmasını onaylamamakta ve bunun aksini düşünenlere karşıt bir tutum geliştirmektedir. Buna göre Nurullah, “serbest evlilik” anlayışına tepki göstererek, bir kızın evleneceği erkeğin ailesi tarafından belirlenmesi gerektiğini savunmakta, Avrupa’da bile bir kızın ailesinin izni olmadıkça ve yanlarında aile üyelerinden biri bulunmadıkça nişanlılarıyla yalnız görüşmediklerine dikkati çekmektedir. Ona göre ancak “medenilik mertebeleri” düşük ailelerinin kızlarına baskı uygulamamaktadır. Böylece “serbest evlilik” anlayışının ancak bu tip aileler tarafından benimsendiğini ve doğru görüldüğünü; söz konusu evliliklerin Osmanlı yapısına ise hiç uygun olmadığını belirtmektedir (Mithat, 2009, s. 73). Bu bağlamda “serbest evlilik” savunusunun erkeklerden çok, kadınlara zarar vereceğini de savunan karaktere göre, “bu anlayış” kadınların iğfal edilmesine, evlenmeden gebe bırakılmasına, aldatılmasına, terk edilmesine sebebiyet verecektir (Mithat, 2009, s. 74).

Kadın – erkek ilişkilerini sınırlarını da belirleyen Nurullah, “kızın kızlığını erkeğin de erkekliğini bilmesi gerektiğini” (Mithat, 2009, s. 63) vurgulamakta; örneğin bir genç kızın bir erkeğe “cüretkâr” bir şekilde ilanı aşk etmesini de uygun bulmamaktadır. Nitekim O’na göre “Vakıa bizim hissiyât-ı kavmiyemize (kavmimizin hislerine) göre bir kız sevdim” dememeli, “yalnız söylediğini kabul istidadına bulunduğu (kabul ettiğini) göstermeli”dir. Buna göre Doğu geleneğinde kadının, erkeğin nazarındaki yerini ve kadın erkek ilişkileri karşısındaki tutumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Bizim hiss-i şâirânemize (şairane hissimize) göre bir kız bir peri-i dilistândır (gönülleri fetheden bir peridir) ki erkek onun perestîşkârıdır (onu çok severdir). O bir sanem-i hüsn ü melâhattir (o güzellik putudur) ki kürsüsü üzerinde kemâl-i vakarıyla (bütün vakarıyla) oturacak ve erkek tarafından onun zîr-i pâ-yı kürsüsüne (kürsüsünün ayağının altına) arz u takdim olunan tuhfe-i garrayı (gösterişli hediyeleri) reddetmesiyle kabul eylemiş olacak. Maaahaza (bununla birlikte) gerek kadında gerek erkekte görülen terakkîyat-ı fikriye (fikri gelişmeler) şimdi bu hisleri safderunluk derekesine (mertebesine) indirmeye yüz tutmuştur. Onun için ben de bunları lâ-yetegayyer (değişmez) addetmeye lüzum görmüyorum” (Mithat, 2009, s. 63-64).

Kadın erkek ilişkilerinin çerçevesini ve “serbest evlilik” konusundaki görüşlerini bu şekilde belirleyen Nurullah, kendisine âşık olduğunu açıkça ifade eden, “feminist düşüncelerini” savunan Ceylan’ın buluşma isteklerini ise; “... bizim memleketimiz için İslami ve Osmanlı usulleriyle yaşamak böyle taban tabana zıt olan batılı bir yaşam tarzına nizam ve intizam konulamayacağını ve bu tehlikeli yolda devam ile göz göre göre kendilerini tehlikeye atmanın uygun olmadığını..” (Mithat, 2009, s. 141) sözleriyle reddetmiştir. Görüldüğü gibi söz konusu karakter, kadın- erkek ilişkilerinin “Batı formlarına” göre gerçekleştirilmesini, Osmanlı toplumunun yaşam tarzına ve İslami değerlerine “aykırı” bir davranış biçimi olarak değerlendirmekte ve bu konudaki tepkisini açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim söz konusu düşünceleriyle Nurullah, tıpkı kendisi gibi, “geleneksel” ve “İslami” değerleri özümseyerek, Batı’nın bilimsel ve edebi fikriyatından “sentez” oluşturan Fatma Ahdiye ile evlenmiştir.

Feminizmin Temsili ve Eleştirisi

Ahmet Mithat’ın, “JönTürk” romanının kadın kahramanlarından Ceylan, geleneksel değerlere “karşıt”, “alafranga” bir genç kıızı temsil etmektedir. Nitekim O, “.. modern (yani bugünkü moda) mütenasip) şık, hafif, çalmadan oynar, söylemeden anlar, fino, süper fino” sözleriyle tanımlanmaktadır (Mithat, 2009, s. 171). Bu bağlamda eserde, “yeni” usul eğitim almış, çok iyi Fransızca bilen, ailesi tarafından oldukça “özgür” yetiştirilen bir genç kız olan Ceylan’ın, bahsi geçen özellikleriyle romanda olumsuz bir şekilde ele alındığı belirlenmiştir.

Geleneksel değerlere “karşıt” bir genç kız olarak Ceylan’ın; “kadın hakları”, “kadın-erkek ilişkileri” ve “serbest evlilik” gibi konularda, “feminist” düşünceleri benimsediği görülmektedir (Mithat, 2009, s. 63-75). Toplumdaki birçok genel kabule karşıt tavır alan Ceylan, kendisini “serbest bir kız” olarak nitelendirmekte, örneğin kadınların bir erkeğe “ilan-ı aşk etmesini” savunmakta ve bu durumda hiçbir sakınca görmemektedir (Mithat, 2009, s. 63). Yine aynı şekilde Ceylan “bir erkeğe sevdiğini açıkça ifade etmesini” doğru bulmayan, “geleneksel anlayışa” karşıt bir tutum geliştirerek, bu anlayışın “kızların verem olmasına” neden olduğunu, “şimdiki zaman kızlarının sevdasının zevkini sürmek” istediğini vurgulayarak, “hicran ve hasretten yanıp yakılmak miskinliği”nin, “modern” zamanlara uygun olmadığını ifade etmektedir (Mithat, 2009, s. 63-64).

Diğer taraftan Ceylan’ın karşıt olduğu konulardan biri “görücü usulü” evliliğidir. Nitekim O, evlenilecek erkeklerin; görücüler aracılığıyla, “cariye alacakmış gibi bir kıızı uzun uzadıya muayene etmelerini”, “onur kırıcı bir davranış” olarak değerlendirmekte, kadınların kocasının ağzından çıkan “Boş ol” kelimesine “bağlı” olmasını eleştirmektedir. Diğer taraftan Avrupa ve Amerika gibi yeni medeniyetlerde ise “kadın hakları” çerçevesinde, kadınlara “özgür” bir biçimde eşlerini tanıma ve seçme hakkının olduğunu savunarak, Osmanlı toplumunda da aynı düşüncenin hâkim olması gerektiğini ima etmektedir (Mithat, 2009, s. 66-67). Yine aynı şekilde, “bir delikanlıya her şeyi caiz ve mübah olmasına” rağmen “bir kıza hiçbir şeyin mübah olmaması”nı, “bir delikanlı’nın her gördüğü kıza, göz kırpıp, bıyık bükebilmesi”ni buna karşılık “bir kadının bir erkeğe hafifçe tebessüm edememesi”ni sorgulayarak; “bir

erkeğin sahip olduğu serbestliğin yüz binde birisinin bir kadında, görülecek olursa, mahvolduğunu” (Mithat, 2009, s. 72) belirtmektedir.

Ancak yazar tarafından, Ceylan’ın bu “aykırı” tutumu ve düşüncelerinin hem Osmanlı/Türk aile hayatına ve toplum yapısına “uygun olmaması” hem de hayat felsefesini Avrupa’dan almasına rağmen, bunun bazı taraflarının “eksik” ve “yanlış” olduğu gerekçeleriyle eleştirildiği görülmektedir (Mithat, 2009, s. 67-68). Nitekim eserin bütününe bakıldığında, Ceylan’ın savunduğu ve sorguladığı davranış biçimleri ve değerlerin hemen hepsine karşı olumsuz bir tutum geliştirdiği dikkati çekmektedir. Örneğin Nurullah ve Ceylan arasındaki arkadaşlık ilişkisinden hareketle, bu tarz arkadaşlıkların “uygunsuzluğu”; “on üçünü bitirip on dördüne girmiş bir kız ile hukuk mektebine müdavim (devam eden) yetişkin bir delikanlı arasında vukua gelen bu sohbetler hiçbir validenin hiçbir abla ve teyzenin havsalasına sığmayacak surette...” sözleriyle ifade edilmektedir (Mithat, 2009, s. 95). Yine aynı şekilde Ceylan’ın “serbest evlilik” konusundaki düşüncelerinin, evlilik dışı çocukların doğmasına ve suç oranının artmasına neden olduğu gerekçeleriyle eleştirilirken; Osmanlı toplumunun kadın hakları, evlilik kurumundaki kadının yeri ve rolü gibi konularda, Batı’dan daha “ileri” olduğu vurgulanmaktadır (Mithat, 2009, s. 97-99).

Eserde, Ceylan karakteri üzerinden yöneltilen bu eleştirilerin neticesinde, Batılılaşmayı “yanlış” algılamamanın, başka bir ifadeyle “alafranga” hayatın “kötü” sonuçlarına dikkat çekildiğini ifade etmek mümkündür. Nitekim Ceylan, savunduğu değerler nispetinde, Batılılaşmayı “yanlış” yorumlamış, evlilik dışı bir ilişkiye girmiş, hamile kalmış ve intihar etmiştir. Bu olay nedeniyle de ailesine “utanç kaynağı” olmuştur. Böylece eserde, “alafranga” yaşam biçiminin aile hayatı ve geleneksel değerler üzerindeki olumsuz sonuçlarının altı çizilmiştir (Mithat, 2009, s. 223). Ceylan’ın karakterindeki olumsuz özelliklerin kaynağı olarak ailesi işaretlenmiş, çocuk eğitiminde ve yetiştirilmesinde ailenin önemine dikkat çekilmiştir (Mithat, 2009, s. 241).

Tüm bunlara ek olarak Ceylan’ın olumsuz özellikleriyle ön plana çıktığı bir diğer nokta, Nurullah’a zarar vermek istediği için odasına “Jöntürk” olduğuna dair evraklar bırakması ve “başhafıye”ye ihbar etmesidir. Bu olay sonucunda Nurullah, hiçbir siyasi ilişkisi olmamasına rağmen, “Jöntürklük” suçlamasıyla tutuklanmış ve sürgüne gönderilmiştir. Eserde bu olay aracılığıyla hem Batılı eğitim almış ve geleneksel değerlere karşı çıkan bir genç kızın kişisel ihtirasları yönünde hareket etmesi eleştirilmekte; hem de 2. Abdülhamid döneminin siyasi yapısına ilişkin bir takım göndermeler yapılmaktadır. Eserde, Ceylan “masum” bir insanın hapse girmesi ve sürgün edilmesinin sorumlularından biri olmakla birlikte, “yaptığı işten” hiçbir şekilde pişmanlık duymayan, batılı yaşam tarzının “kötü” özelliklerini bünyesinde barındıran bir karakter olarak işaretlenmektedir (Mithat, 2009, 153). Dolayısıyla bu karakterin; “genel ahlak” değerlerini ve toplum tarafından kabul görmüş bazı değer yargılarını eleştiren, bunların sorgulayan, hatta meydan okuyan tavırlarının tamamıyla olumsuz bir yaklaşımla ele alındığı belirlenmiştir.

Romanın baş kişisi Nurullah eleştirilerinin merkezine feminizmi de alarak, bu konuda da sentezci bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Söz konusu karakter, “özgür düşünceli” bir “aydın” olarak, “feminizmin” birçok “özgür” düşüncesini kabul etmiştir. Nitekim O, “kadın ile erkeğin nev-i vâhidden (bir türden) ibaret olması ve aralarında hiçbir fark bulunması derecesindeki ifrata henüz varamamış ise de bunların birbirinden bütün bütün başka birer mahlûk oldukları fikrini dahi çoktan reddetmiştir”. Bununla birlikte, bir taraftan Ayasofya medreselerinden ders aldığı hocasıyla yaptığı fikir alışverişleri ve kendi yaptığı araştırmalar, bir taraftan da Batılı eserleri soruşturarak ulaştığı sonuçlar neticesinde, “medeniyetin büyük meselesi feminizmin” “Avrupalıcası”nın, “bizim” için “tehlikeli” olacağına kanaat getirerek, “Müslümanca” bir feminizm düşüncesine ulaşmıştır (Mithat, 2009, 160-161). Bu nedenle, “Avrupa Feminizminin” özellikle “serbest evlilik” noktasında savunduğu özgürlüklere “taban tabana zıt ve muhalif” olduğunu ifade etmektedir. “Avrupa Feminizminin” toplumda “ahlaki çöküntülere” neden olacağını savunan Nurullah, “zevc ile zevce arasındaki farklılıkları ortadan kaldıracığını” ve feminist düşünceyi teşahup eden kadınlar arasında “erkek için istediği gibi gönül eğlendirmek mutad olduğu hâlde kadın için neden mutad olamayacağı”nı sorgulayanların ortaya çıkabileceğini ve bunun da toplum hayatında olumsuz sonuçlara neden olacağını belirtmektedir (Mithat, 2009, s. 163). Böylece söz konusu karakterin, Türk aydınının “Batılılaşma” sorunsalı karşısında merkeze aldıkları konulardaki değişimi ve farklılaşmayı temsil ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Nitekim Osmanlı döneminde kaleme alınan diğer romanlarda temsil edilen Tanzimat aydınları karşıt oldukları sorunları daha çok “tüketim”, “mirasyedilik”, “devlet düzenindeki aksaklıkları” gibi konular çerçevesinde ele alırken; söz konusu aydın tipi Batının “düşünsel” etkilerinin Osmanlı’daki izdüşümlerini değerlendirmektedir.

Sonuç

Osmanlı romanının temel meselesi olan Batılılaşma sorunsalı çerçevesinde geleneksel değerlerin karşısına konumlandırılan karakterler aracılığıyla, medeni bir toplum olmanın yolları çeşitli şekillerde sorgulanmış ve bu anlamda topluma mesajlar verilmiştir. Başka bir ifadeyle söylemlerine olumsuz anlamlar yüklenen karakterler dolayısıyla Batılılaşmanın yolu ve ölçüsü belirlenmiştir. Böylece geleneksel ve ahlaki değerlerin muhafaza edilerek ve Batı’nın düşünsel gelişmelerinin Osmanlı’ya uyarlanması gerektiği savunulmuştur.

Çalışmada gerçekleştirilen analizlerden hareketle, “JönTürk” romanın genel anlatı yapısının sentezci – bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. Medeniyet ve zihniyet değiştirme sürecinde topluma yabancı olan yeni inanç ve değerleri tanıtmaya görevini üstlenen eserlerde; Batı kültürünün milli ve manevi değerlere ters düşmeyen ve faydalanılması gereken yönleri vurgulanmıştır. Özellikle kadın – erkek ilişkilerinin hangi esaslardan hareketle nasıl tesis edilmesi gerektiğine ilişkin verilen mesajlar, söz konusu yaklaşımın izlerini taşımaktadır.

Kaynakça

- Coşkun, S (2007). Edebiyatın Siyasetle İmtihanı: Tanzimat Sonrasında Siyaset Edebiyat İlişkisi Üzerine Bir Çözümleme. *Muhafazakâr Düşünce*, Sayı 13-14, 95-108.
- Emiroğlu, Ö (2007). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Siyasal Süreçle Uyum Derecelerine Göre Şair ve Yazarlar. *Muhafazakâr Düşünce*, Sayı 13- 14, 147-156.
- Gündüz, M (2007). Siyasal Muhalefet Aracı Olarak Edebiyat. *Muhafazakâr Düşünce*, Sayı 13-14, 25-46.
- Moran, B. (1985). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Roman. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt: 2, s. 409-418.
- Michaud, G. (2004). *Bir Disiplin Olarak Edebiyat Sosyolojisinin Kurulması*, Edebiyat Sosyolojisi, Ed. Köksal Alver, Hece Yayınları.
- Mithat, A. (2009). *Jöntürk*. Lacivert Yayıncılık.
- Sağlık, Ş. (2004). *Popüler Romanlar ve Edebiyat Sosyolojisi. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. Hece Yayınları.
- Şan, M. K. (2004). *Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar. Edebiyat Sosyolojisi*, Ed. Köksal Alver, Hece Yayınları.
- Şahin, İ (2000). Türk Romanın Tarihi Gelişimi. *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı 153, 45-66.
- Uysal – Elkatip, Z (1999). “Modernleşen” Türk Edebiyatına Bir Bakış. *Toplum ve Bilim*, Sayı 81, 127-137.

A Look At The Discussions of Technology and The Relations of Women and Men Through The “Jon Turkish” Novel*

Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ **

Abstract

The structure of the relationship between men and women in the Ottoman-Turkish society and the concept of feminism have come to the fore both in the past and today. One of the most important determinants in this context has been modernization. In the modernization process, it is known that sometimes traditional, sometimes modern and sometimes synthesistic perspectives dominate when we look at the debates on which rules the relations between men and women will be regulated. Closely related to these, the concept of "feminism" took its place in the Ottoman-Turkish society and new formations became visible in the social-political arena. In the study, the aspects of the debates in the last period of the Ottoman Empire have been discussed within the scope of traditional and modern values contrast. While making this analysis, the symbolic structures presented about the male-female relations and the images of how the concept of feminism should be interpreted by the Ottoman-Turkish society were analyzed by text analysis on Ahmet Mithat's novel "Young Turk". Because, although the framework of male-female relations was written in many novels in the Ottoman period, "Young Turk" is one of the most important works in which the subject of feminism is clearly discussed. As a result of the analyzes, it has been determined that the phenomenon of feminism and the relations between men and women are handled with a synthetic approach.

Keywords

“Young Turk” Novel, “Women-Man Relationships”, “Feminism”

---

* **Date of Arrival:** 28.04.2022

Date of Acceptance: 29.04.2022

Citation: Oğuzhan Börekci, Ü. A. (2022). Feminizm Tartışmalarına ve Kadın-Erkek İlişkilerine “Jön Türk” Romanı Üzerinden Bir Bakış. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 1(2): 36-45.

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Communication, Department of Journalism, ANKARA/TURKEY Email: ulku.oguzhan@hbv.edu.tr. ORCID: 0000-0001-8874-2778

**Об Отношениях Между Мужчиной И Женщиной И Дискуссиях На Тему
Феминизма На Основе Романа «Молодой Турок» ***

Улькю Айше Огузхан Бёрекчи **

Аннотация

Структура отношений между мужчинами и женщинами в османско-турецком обществе и концепция феминизма были актуальны, как в прошлом, так и сегодня. Одним из наиболее важных определяющих факторов в этой связи стала модернизация. Известно, что в процессе модернизации преобладают традиционные, современные, а иногда и синтетические взгляды на вопрос о том, по каким правилам должны регулироваться отношения между мужчинами и женщинами. Таким образом, тесно связанный с данными понятиями термин «феминизм», заняв определенное место в османско-турецком обществе, стал причиной формирования новых процессов на социально-политической арене. В рамках противопоставления традиционных и современных ценностей в работе описывается с какой точки зрения рассматриваются данные спорные вопросы в последний период существования Османской империи. В процессе научного исследования на основе текста произведения Ахмеда Митхада «Молодой турок» (Jön Türk) проанализированы различные символы, отражающие отношения между мужчиной и женщиной; образы того, как понятие феминизм должно интерпретироваться османско-турецким обществом. Несмотря на то, что вопрос отношений между мужчиной и женщиной описан во многих романах османской эпохи, одним из главных произведений, в котором явно поднимается тема феминизма, является роман «Молодой турок». В результате проведенного анализа установлено, что феномен феминизма и отношения между мужчинами и женщинами рассматриваются с точки зрения синтетического подхода.

Ключевые слова

Роман «Молодой турок», «Отношения между мужчиной и женщиной», «Феминизм».

---

* Дата поступления статьи: 28.04.2022

Дата принятия статьи: 29.04.2022

Цитирование: Oğuzhan Börekci, Ü. A. (2022). Feminizm Tartışmalarına ve Kadın-Erkek İlişkilerine “Jön Türk” Romanı Üzerinden Bir Bakış. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 1(2): 36-45.

** Проф. д.ф.н. Анкарский университет имени Хаджи Байрама Вели, факультет коммуникации, кафедра журналистики. Анкара/Турция. Электронная почта: ulku.oguzhan@hbv.edu.tr. ORCID: 0000-0001-8874-2778